

ZNANOST- RELIGIJA POST-MODERNIH DRUŽB

V tem eseju želim podkrepiti svoje mnenje, da je znanost v današnjih razvitih družbah dobila razsežnosti religije. Kot prvi kriterij sem vzela filozofsko vprašanje, kako človek dojema resničnost, za kaj smatra, da je resnično? Ta gnosološki problem je Aristotel rešil tako, da je za počelo vsega, za stvarnika sveta navedel boga. Njegovo filozofijo sta še podkrepila Tomaž Akvinski in Sv Avguštin. To miselnost je skozi cel srednji vek zagovarjala in utemeljevala katoliška cerkev, ki je tedaj dominirala Evropi. Od renesanse pa vse do obdobja razsvetljenstva pa je vedno več izobražencev bolj resnične kot verske dogme priznavala matematična načela in za merilo stvarnosti niso več jemali le verskih dogem, v katere je bilo prepovedano dvomiti, ampak so začeli naravo preučevati in odkrivati splošne zakonitosti. Od tedaj naprej je evropski narod nagnjen k računanju in eksperimentom, da bi lažje razumel naravo pa tudi družbo. Tako je Božjo urejenost kozmosa zamenjala Einsteinova fizika. Prav tako zanimivo je, če opredelimo cilj znanosti in cilj krščanstva, ki bo v nadaljevanju še velikokrat omenjeno, saj je religija, ki jo najbolj poznam, hkrati pa ena izmed prevladujočih religij na svetu, ki je pomembno zaznamovala Evropo. Cilj znanosti je torej objektivno spoznanje, cilj krščanske vere pa zveličanje, oziroma prakticiranje načel življenja, ki te popeljejo v nebesa, kjer uživaš posmrtno življenje. Obe duhovni dejavnosti imata podobna cilja, resničnost spoznanja in težnja po boljšem, višjem, bolj resničnem in zveličavnem od vsakdanjosti in trenutnega družbenega stanja.

V nadaljevanju sem poizkušala svojo tezo preveriti tako, da sem kriterije za opredelitev religije, kaj mora religija vsebovati, prenesla na znanost. Najprej aplicirajmo versko pripoved, ki razlaga svet in misteriozne pojave ter nastanek življenja. Zahodno kulturo je pomembno sooblikovala katoliška religija, ki nastanek sveta pojasnjuje z romantično zgodbo o Adamu in Evi in Sedmih dneh stvarjenja. V svetu znanosti je nastanek življenja pojasnjen z Darwinovo teorijo, s katero se povprečen otrok seznanja že v teku osnovnega šolanja, nastanek sveta pa fiziku pripisujejo velikemu poku, če se ne motim. Sledi primerjava religioznih dogem. V katolicizmu velja, da Bog je, to dejstvo sprejemajo verniki za samoumevno in ga ne dokazujejo. Tudi v matematiki veljajo določeni aksiomi, ki jih ne dokazujemo in na katerih gradimo nadaljno vedenje. Religijsko ravnanje največkrat povezujemo z moralnimi kategorijami kaj je dobro in kaj ne, slednje uravnava obstojnost družbe. Iste elemente lahko zasledimo v znanosti. Ker je kemija dokazala, da kislina mleko razkroji, da se skisa, si ponavadi v čaj ne stiskamo limone in tudi ne pomislimo, da bi si jo. Primer sicer ni tako drastičen, kot je zapoved ne ubijaj, pa vendar je relevantnega pomena. Isto velja za navajanje literature, ki jo znanstvenik uporablja pri svojem raziskovalnem delu. Če je ne navede, gre za duhovno tatvino in tovrstne raziskave so zaničevane s strani večine. Ne morem trditi, da sem izumila pralni stroj, če v njem perem perilo, to enostavno ne gre. Četrty element religije je verska simbolika. V krščanstvu je to križ, v judovstvu Davidova zvezda, v kemiji imajo cel periodični sistem elementov pa tudi oznake za vnetljivost, jedkost, strupenost, ki jih vsi poznamo. Sledi pa še religijsko doživetje. Tu gre za intimno doživljanje posameznika v odnosu religijski objekt in subjekt. Kakor vse vere beležijo čudeže, ob katerih so posamezniki osupnili, je dobro znana zgodba o Arhimedu, ki je nag tekkel po mestu in vpil: » Hevreaka!«, ko se je med kopanjem spomnil enega svojih največjih dosežkov.

V smislu organiziranosti najdemo podobne smernice v obeh panogah duhovne kulture. Če je med religijami največja stopnja organiziranosti cerkev, ki ima svojo hierarhijo in ureditev, tudi v znanosti lahko najdemo razne zbornice, krožke akademikov in podobne skupine, ki so visoko organizirane. Pri obeh najdemo intitucionalnost, tako pri cerkvi, kot na univerzi ali akademiji.

Femenološka opredelitev religije opozarja na neenakovreden odnos med vernikom in predmetom verovanja. Verni je namreč v odnosu do slednjega majhen in nemočen, ter

predmet poimenuje kot očarljiv in hkrati strašljiv. Religijo pa naj bi lahko poučevali samo tisti, ki so imeli religiozno doživetje. Tudi znanstveniki naravoslovci vedno znova osupnejo ob veličini in strašni moči narave, ki lahko uniči človeštvo. To je najlažje opaziti v primerih naravnih nezgod, čeprav se človek igra boga, je narava vedno močnejša od njega.

Znanstvena paradigma in verska dogma imata mnogo skupnih lastnosti. Tako so se v primerih, ko so nekateri ugotovili zmotnost paradigem ali pa dogem vedno vneli spori med nasprotniki (revolucionarji) in tistimi, ki so zagovarjali staro prepričanje. V cerkveni zgodovini pričata o tem dve veliki shizmi, v znanosti pa lahko to najbolje vidimo iz prehoda od sholastike k sodobni znanosti, ko je cerkev kot krivoverce sežigala na grmadah tiste, ki sso preveč gledali v vesolje in nasprotovali Ptolomejski razlagi sveta. Sploh pa ni treba posegati tako daleč nazaj. Kakšen škandal je sprožilo odkritje Einsteinovega učenca, da relativnostna teorija ne velja vedno v 20. stoletju! Torej je tako dogme kot paradigme zelo težko razbiti in vedno se izoblikujeta minimalno dva tabora.

Vrnimo se še malo k protestantizmu, ki pravzaprav pogojuje nastanek moderne znanosti, saj se je šele tedaj teocentriem prelevil v antropocentriem in na usmerjanje k naravi. Človek je tako začel spoznavati (meriti, preučevati, popisovati, računati,...) naravo in si ji želel vladati, kar je jasen predpogoj za sfero znanosti, ki jo uživamo danes. Povrh vsega pa ne moremo mimo »Webrove« kalvinistično- kapitalistične etike, ki vernikom zapisuje asketsko življenje ter akumulacijo kapitala, kar je postavilo temelje sodobni ekonomiji in drugim znanostim, ki so povezane s kapitalizmom. To versko ločnico lahko ovenčamo za nosilko praktične funkcije znanosti, ki pripomore k gospodarskemu razvoju neke družbe. Ljudje v državah, kjer je bil, ali pa je še danes razširjen kalvinizem so med najuspešnejšimi industrijskimi velesilami., kar jim predstavlja vir prestiža.

Med funkcijami znanosti moramo biti pozorni še na to, da znanost opravičuje politične in družbene odločitve in ravnanja. Pod videzom nevtralnosti, je postala razsodnik. Tako bo na primer država financirala nakup novega letala za politike, saj je sociološko in psihološko dokazano, da statusni simboli povečajo vplivnost posameznika v očeh drugih in bo to morda pripomoglo k bolj uspešni zunanji politiki. Slednji primer je namerno izbran tako, da sovпада z legitimacijsko funkcijo religije, ki je fevdalni družbeni sistem utemeljevala s predeterminiranostjo posameznika po božji volji. Nekatere je bog naredi za kmete, druge za kralje, to je pač božja volja.

Poglejmo še odnose obeh disciplin z državo, ki se je vedno vmešavala v avtonomnost ene in druge. Teoretik Merton poudarja to normo znanosti, cerkev pa je včasih celo dominirala državo. Nadzor nad sholastičnim šolstvom, je prevzela cerkev, saj se je zavedala, kako močan ideološki aparat je to. Zdaj je šolstvo v službi znanosti.

Ne smemo pa enačiti religije s cerkvijo. Kaj je religija? Poleg odnosa med verskim objektom in subjektom, gre tudi za sklope prepričanij, teorij in procedure dejanj. Ali ni znanost enaka? Katolicizem me je naučil, kako naj živim, da pridem v nebesa, znanost pa kako naj napišem seminarsko nalogo, da bo ustrezala maturitetni komisiji.

Kaj je torej bolj resnično, znanost ali vera? Kdo spreminja koga in kdo izpodriva koga? Je ena le modifikacija druge? Čisto možno, da je tako. Nenazadnje pa ne moremo mimo dejstva, da obe pomembno sooblikujeta našo civilizacijo, v kakršnemkoli odnosu pač sta.